

PRAVA TREĆIH DRŽAVA U GOSPODARSKOM POJASU OBALNE DRŽAVE

Mr. sc. MARINA VOKIĆ ŽUŽUL, asistent
Jadranski zavod Hrvatske akademije
znanosti i umjetnosti
Frane Petrića 4, 10000 Zagreb

UDK 341.225.5
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 13.06.2003.
Prihvaćeno za tisak: 18.07.2003.

Predmet ovoga rada je analiza prava koja u gospodarskom pojasu obalne države mogu ostvarivati sve obalne i neobalne države. Uz detaljan prikaz pravnog uređenja materije u odredbama Konvencije o pravu mora iz 1982., razmatraju se i vladajuća gledišta međunarodnopravne doktrine te rješenja u zakonodavstvima pojedinih zemalja. Posebna pozornost posvećena je ostvarivanju tih prava u potencijalnom hrvatskom gospodarskom pojasu, prvenstveno mogućim zahtjevima od strane susjednih neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju. Sva pitanja razmatrana u ovome radu upućuju na zaključak da ispunjavanje dužnosti prema drugim državama u budućem gospodarskom pojasu Republike Hrvatske, ne bi trebalo imati utjecaja na donošenje odluke o njegovom proglašenju.

Ključne riječi: *gospodarski pojas, plovidba, prelijetanje, polaganje podmorskih kabela i cjevovoda, neobalne države, države u nepovoljnom geografskom položaju.*

1. UVODNA RAZMATRANJA O PRAVIMA KOJA U GOSPODARSKOM POJASU IMAJU SVE DRŽAVE

Uz široki opseg dalekosežnih gospodarskih prava i jurisdikcijskih ovlaštenja koja u svome gospodarskom pojasu ima svaka obalna država, i sve druge države u tom prostoru mora imaju mogućnost ostvarivanja određenih prava te nekih od sloboda otvorenog mora. Bez obzira jesu li obalne ili neobalne, sve države u tom pojasu uživaju slobode koje se izričito navode u Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982.¹ - “**slobode plovidbe, prelijetanja i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda**”

¹ U daljnjem tekstu - Konvencija iz 1982. Tekst Konvencije na engleskom jeziku objavljen je u: *International Legal Materials*, Vol. XXI, 1982., a na hrvatskom jeziku u: *Narodne novine - Međunarodni ugovori*,

i to u smislu u kojem se ostvaruju u otvorenom moru.² Svim državama priznaje se, također, pravo i na “*druge međunarodnopravno dopuštene upotrebe mora koje se tiču tih sloboda, kao što su one vezane uz iskorištavanje brodova, zrakoplova i podmorskih kabela i cjevovoda...*”,³ pa je u tom pogledu prostor gospodarskog pojasa sličan otvorenom moru. U njemu se načelno primjenjuju i druga pravila režima otvorenog mora, osim onih o ribolovu,⁴ ali u onoj mjeri u kojoj nisu nespojiva s odredbama koje se isključivo i izravno primjenjuju u tom pojasu.⁵

Zadržavanje tih prava i sloboda za sve države u prostoru suverenih prava i jurisdikcije obalne države, jedno je od najvažnijih obilježja toga specifičnog pravnog režima na moru.⁶ Upravo unošenjem u Konvenciju odredbi kojima se uređuje njihovo ostvarivanje uspjela se, kako se često ističe u međunarodnopravnoj doktrini, na Trećoj konferenciji UN o pravu mora postići ravnoteža interesa svih država u tom novom morskom pojasu.⁷

U tom pogledu od posebnog je značaja da navedene slobode otvorenog mora države mogu uživati uz ograničenje da njihovo ostvarivanje bude u skladu s drugim odredbama Konvencije. Prema toč. 3. članka 58. u tuđem gospodarskom pojasu sve države su dužne poštivati prava i dužnosti obalne države i ponašati se u skladu s onim njezinim nacionalnim propisima koji su sukladni s Konvencijom iz 1982. i drugim pravilima međunarodnoga prava. S druge strane, i obalna je država obvezna poštivati prava i dužnosti drugih država i postupati na način koji je u skladu s međunarodnim pravom (toč. 2. članka 56).

Poseban tretman u gospodarskom pojasu imaju neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju. Pored prava koja imaju sve druge države, one u tom prostoru mora imaju i određena druga prava, prvenstveno u pogledu sudjelovanja u iskorištavanju odgovarajućeg dijela viška živih bogatstava obalnih država iz iste regije ili subregije.

U nacionalnim zakonima brojnih država koje su proglasile gospodarski pojas izričito

---

br. 9/2000. Konvencija je stupila na snagu 16. studenoga 1994., a 138 država postalo je njezinom strankom, <http://www.un.org/Depts/los/reference/chronologicalistsofratifications/2002/12/13/htm> (14. 01. 2003).

² Na to upućuje pozivanje na članak 87. Konvencije koji se odnosi na slobode otvorenog mora.

³ Toč. 1. članka 58.

⁴ Članci 88 - 115.

⁵ Toč. 2. članka 58.

⁶ Cf. R. JENNINGS, A. WATTS, *Oppenheim's International Law*, Ninth Edition, Vol. I, London 1992., p. 802.

⁷ Vidi primjerice: F. H. PAOLLILLO, *The Exclusive Economic Zone in Latin American Practice and Legislation*, *Ocean Development and International Law*, Vol. 26, 1995. , pp. 116 -117.

se navode i prava koja u tom morskom prostoru mogu ostvarivati sve ostale države. Slobode plovidbe i prelijetanja te polaganja podmorskih kabela i cjevovoda priznaju se bez ikakvih ograničenja u zakonima više država, primjerice Tanzanije,⁸ Kube,⁹ Filipina¹⁰ i Norveške.¹¹ Neke države su u svoje zakone dodale odredbe u kojima se za ostvarivanje tih sloboda traži poštivanje domaćih propisa, npr. u zakonima Ukrajine,¹² Maroka,¹³ Kenije,¹⁴ Komorskih Otoka¹⁵ i Venezuele.¹⁶ U propisima nekih država, poput Meksika, priznaju se prava trećim državama da uživaju slobode plovidbe, prelijetanja i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda, kao i druge međunarodnopravno dopuštene upotrebe mora koje se tiču tih sloboda, ali u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim pravom.¹⁷ Prema zakonu Gvatemale sve države mogu u gospodarskom pojasu uživati tri navedene slobode otvorenog mora, ali ostale međunarodnopravno dopuštene upotrebe koje se tiču tih sloboda, ograničavaju se sudjelovanjem predstavnika vlade Gvatemale u takvim upotrebama mora.¹⁸

-
- ⁸ Territorial Sea and Exclusive Economic Zone Act , Act No. 3 of 1989, sec. 11, *Law of the Sea Bulletin*, No. 13, p. 41.
Za detaljniju analizu odredbi toga zakona vidi: A. K. L. J. MLIMUKA, The Influence of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea on State Practice: The Case of the Tanzanian Legislation Establishing the Exclusive Economic Zone, *Ocean Development and International Law*, Vol. 26, 1995., pp. 57 - 73.
- ⁹ Legislative Decree No. 2 of 24 February 1977 concerning the establishment of an Economic Zone, art. 3, *The Law of the Sea, National Legislation on the Exclusive Economic Zone, the Economic Zone and the Exclusive Fishery Zone*, Office of the Special Representative of the Secretary - General for the Law of the Sea, United Nations, New York, 1986., p. 73.
- ¹⁰ Presidential Decree No. 1599 of 11 June 1978 establishing an Exclusive Economic Zone and for other purposes, sec. 4, *ibid.*, p. 246.
- ¹¹ Act No. 91 of 17 December 1976 relating to the Economic Zone of Norway, para 2, *ibid.*, p. 230.
- ¹² Law of Ukraine on the exclusive (marine) economic zone of 16 May 1995, art. 6, *Law of the Sea Bulletin*, No. 30, 1996., p. 50.
- ¹³ Act No. 1 - 81 of 18 December 1980, promulgated by dahir No. 1 - 81 - 179 of 8 April 1981, establishing a 200 - nautical - mile Exclusive Economic Zone off the Moroccan coasts, art. 6, *National Legislation on the Exclusive Economic Zone....*, p. 196.
- ¹⁴ Presidential Proclamation of 28 February 1979, para. 3, *ibid.*, p. 171.
- ¹⁵ Law No. 82 - 005 relating to the delimitation of the maritime zones of the Islamic Federal Republic of the Comoros of 6 May 1982, art. 8, *ibid.*, p. 58.
- ¹⁶ Act establishing an Exclusive Economic Zone along the coasts of the Mainland and Islands of 26 July 1978, art. 4, *ibid.*, p. 334.
- ¹⁷ Mexican Federal Act relating to the Sea of 8 January 1986, arts. 48 - 49, *ibid.*, p. 194.
- ¹⁸ Legislative Decree No. 20 - 76 of 9 June 1976 concerning the breadth of the Territorial Sea and the establishment of an Exclusive Economic Zone, art. 4, *ibid.*, p. 125

Među državama koje u svojim nacionalnim propisima o gospodarskom pojasu izričito ne navode spomenute slobode otvorenog mora¹⁹ je i Republika Hrvatska. U glavi IV. Pomorskog zakonika plovidba i prelijetanje budućega gospodarskog pojasa, spominju se samo u odredbama koje se odnose na zaštitu od onečišćenja u tom morskom prostoru.²⁰

Činjenicu da se u zakonima nekih država te slobode ne spominju, ne bi međutim, trebalo tumačiti kao pokušaj njihovog uskraćivanja trećim državama, jer bi to bilo u potpunoj suprotnosti s temeljnim načelima općeprihvaćenog koncepta pravnog režima gospodarskog pojasa.²¹ U potencijalnom gospodarskom pojasu Republike Hrvatske sve bi države, obalne i neobalne imale, dakle, - slobode plovidbe, prelijetanja zračnog prostora iznad toga pojasa i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda, ali i druge međunarodnopravno dopuštene upotrebe mora koje se tiču tih sloboda.

1.1. Sloboda plovidbe

U gospodarskom pojasu brodovi svih zastava uživaju slobodu plovidbe prema članku 87. Konvencije iz 1982., dakle, prema pravnom režimu otvorenog mora.²² Takvim "kvalitativnim" izjednačavanjem slobode plovidbe u tom morskom prostoru sa slobodom plovidbe u otvorenom moru, vodeće maritimne države na Trećoj konferenciji UN o pravu mora uvjetovale su svoj pristanak da gospodarski pojas bude pojas mora odvojen od otvorenog mora.²³

Budući da se sloboda plovidbe u gospodarskom pojasu priznaje prema pravilima otvorenog mora, u dijelu V. Konvencije nema posebnih propisa koji se odnose na plovidbu tim pojasom. Jedino se u okviru odredbi o umjetnim otocima, uređajima i

¹⁹ Slobode otvorenog mora u isključivom gospodarskom pojasu uopće se ne spominju u zakonima nekih država, primjerice Argentine, Čilea, Haitija, Kolumbije, Kostarike i Belizea. (Sve te države, osim Kolumbije, ratificirale su Konvenciju o pravu mora).

²⁰ Članak 42. Pomorskog zakonika.

²¹ Pogotovo ako se uzme u obzir da su te države prihvatile režim gospodarskog pojasa u svim elementima, njegovim unošenjem u svoja zakonodavstva, a većina njih i ratifikacijom Konvencije iz 1982. Cf. F. H. PAOLILLO, *loc. cit.*

²² Toč. 1. članka 58. Valja napomenuti da u tom pogledu nije od važnosti plovi li brod pod zastavom države koja jest ili nije stranka Konvencije iz 1982.

²³ Tako B. VUKAS, Uredjenje međunarodne plovidbe po Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora, *Pomorski zbornik*, 1983, br. 21, str. 59. Vidi također: T. TREVES, *Navigation, A Handbook on the New Law of the Sea*, R. J. Dupuy, D. Vignes (ur.), Vol. II, Dordrecht / Boston / Lancaster, 1991., pp. 889 - 895; H. B. ROBERTSON, *Navigation in the Exclusive Economic Zone*, *Virginia Journal of International Law*, Vol. 24, 1984., No. 4., pp. 877 - 879.

napravama, navodi dužnost svih brodova da poštuju sigurnosne zone i pridržavaju se općeprihvaćenih međunarodnih standarda o plovidbi u blizini tih zona i umjetnih objekata na moru.²⁴

Dakle, unatoč načelnom jamstvu slobode plovidbe, obalne države temeljem spomenutih odredbi ipak mogu utjecati na odvijanje plovidbe tim pojasom. Također, ostvarujući svoja ovlaštenja u pogledu zaštite morskog okoliša kao i štiteći svoja suverena prava koja se odnose na živa bogatstva, obalne države mogu u praksi ograničavajuće djelovati na plovidbu gospodarskim pojasom.²⁵

Navedenim ograničenjima treba pridodati i nastojanja nekih država da ograniče vojne vježbe i manevre u tom prostoru mora²⁶ te dužnost svih brodova da poštuju plovne putove i sustave odijeljenog prometa.²⁷ Također, prema toč. 2. članka 58. pravila režima otvorenog mora koja se odnose na brodove - o državnoj pripadnosti i pravnom položaju broda, o ostvarivanju jurisdikcije države zastave, o izuzećima ratnih i javnih brodova, kao i pravila o piratstvu, sprečavanju trgovine robljem i opojnim drogama, neovlaštenom emitiranju radijskih i televizijskih programa, o pravima pregleda i progona te o pravima vezanim uz zaštitu podmorskih kabela i cjevovoda - primjenjuju se u gospodarskom pojasu samo u mjeri u kojoj nisu nespojiva s dijelom V. Konvencije.²⁸

²⁴ Toč. 6. članka 60.

²⁵ Tendencije ograničavanja slobode plovidbe u tom pojasu vezane su i uz tumačenje primjene odredbi Konvencije UN o nedozvoljenom prometu narkoticima i psihotropnim tvarima iz 1988. godine. Detaljnije o izjavi Brazila prilikom potpisivanja te konvencije i o sličnim tumačenjima odredbi Baselske konvencije o nadzoru prekograničnog prometa opasnim otpadom i njegovu odlaganju iz 1989. vidi: *The Law of the Sea, Practice of States at the time of entry into force of the United Nations Convention on the Law of the Sea*, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations, New York, 1994., p. 133. O tome vidi također: B. KWIAŃKOWSKA, *Creeping Jurisdiction Beyond 200 Miles in the Light of the 1982 Law of the Sea Convention and State Practice*, *Ocean Development and International Law*, Vol. 22, 1991., p. 162.

²⁶ O pitanjima vezanim uz dopustivost vojnih djelatnosti u gospodarskom pojasu vidi opširnije u posebnom odjeljku ovoga rada - 1.4.

²⁷ Propisuje ih Međunarodna pomorska organizacija u skladu s pravilom 10. Međunarodnih pravila o izbjegavanju sudara na moru iz 1972.

²⁸ Od posebne važnosti za obalne države je mogućnost primjene *prava progona* u gospodarskom pojasu ili nad epikontinentalnim pojasom zbog povrede prava i propisa koji po međunarodnom pravu spadaju u nadležnost obalne države u tim pojasevima. U skladu s toč. 4. članka 211. progon mora započeti dok se strani brod ili jedna od njegovih brodice ili druga plovila, koja rade zajedno i služe se progonjenim brodom kao maticom, nalaze u teritorijalnom moru ili vanjskom pojasu ili isključivom gospodarskom pojasu ili iznad epikontinentalnog pojasa. Puštanje broda "...ne može se zahtijevati samo zato što je brod, u tijeku svog putovanja ... bio praćen kroz dio isključivoga gospodarskog pojasa ili otvorenog mora." (toč. 7. članka 211).

Proizlazi dakle, da pravni režim koji se primjenjuje u tom prostoru mora, ipso facto djeluje na slobodu plovidbe u njemu.

Najvećom prijetnjom slobodi plovidbe gospodarskim pojasom smatra se ostvarivanje prava i dužnosti obalne države temeljem dijela XII. Konvencije, koji se odnosi na zaštitu i očuvanje morskog okoliša.²⁹ Svi strani brodovi, osim onih koji uživaju imunitet,³⁰ dužni su poštivati međunarodne i nacionalne propise o zaštiti od onečišćenja, a u posebnim područjima i dodatne propise obalne države. Radi osiguranja provođenja tih propisa obalna država je ovlaštena poduzimati mjere nadzora i kažnjavanja u skladu s člankom 220. Konvencije. Iako su navedena konvencijska pravila vrlo detaljna, ipak ostavljaju široke mogućnosti za subjektivne procjene obalne države. Neumjereno vršenje te jurisdikcije može predstavljati ozbiljnu smetnju ostvarivanju slobode plovidbe gospodarskim pojasom.³¹

Iako se načelno ne smije upletati u prolazak stranih brodova, obalna država može štiteći svoja suverena prava u pogledu živih bogatstava u prostoru gospodarskog pojasa, poduzimati mjere koje su nužne radi osiguranja poštivanja njezinih propisa donesenih u skladu s Konvencijom.

Te mjere koje uključuju zaustavljanje broda, njegov pregled, uzapćenje i sudski postupak,³² mogu ometati plovidbu ali obalnoj državi omogućavaju neophodnu kontrolu u tom pojasu mora, prvenstveno nad ribarskim brodovima.³³ Zakoni nekih

²⁹ Cf. B. VUKAS, *o.c.*, str. 60. Vidi također: R. R. CHURCHILL, A. V. LOWE, *The law of the sea*, Second Edition, Manchester, 1988., pp. 141.

³⁰ Odredbe Konvencije koje se odnose na zaštitu i očuvanje morskog okoliša, prema članku 236. ne primjenjuju se na ratne brodove, pomoćne ratne brodove, ni na druge brodove čiji je vlasnik država ili koje ona koristi, kada ih ona, u danom trenutku, upotrebljava samo za državne netrgovačke svrhe.

³¹ Tako V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora i izvori međunarodnog prava*, Zagreb, 1989., str. 164. Restrikcije slobode plovidbe gospodarskim pojasom navode se i u zakonima nekih država, primjerice Gvajane, Indije, Mauricijusa, Nigerije, Pakistana i Sri Lanke.

³² Prema članku 73. uzapćeni brodovi i njihove posade moraju se osloboditi nakon položenog odgovarajućeg jamstva ili druge garancije. Kazne zbog kršenja pravila obalne države o ribolovu u gospodarskom pojasu ne mogu uključivati zatvaranje ni bilo kakav drugi način tjelesnog kažnjavanja, ako nema drukčijeg sporazuma između država. Država zastave broda mora odmah biti obaviještena o uzapćenju ili zadržavanju broda, kao i o eventualno izrečenim kaznama.

I u prvom slučaju iznesenom pred Međunarodni sud za pravo mora, u vezi s uzapćenjem broda "Saiga" ispred obale zapadne Afrike, većina sudaca je smatrala uzapćenje toga broda - djelovanjem radi kršenja propisa o ribolovu u gospodarskom pojasu (prema članku 73. Konvencije). Sud je donio odluku da se brod i njegova posada trebaju hitno osloboditi uz uvjet polaganja razboritog pologa ili drugog novčanog jamstva. Na zahtjev Svetog Vincenta i Grenadina (države zastave broda) Sud je 1. ožujka 1998. godine donio i odluku o propisivanju privremenih mjera, temeljem članka 290. Konvencije. Opširnije o tim odlukama vidi: *The International Journal of Shipping Law*, September 1998., Part 3, pp. 197 - 203.

³³ O nadzoru plovidbe ribarskih brodova gospodarskom pojasom vidi: M. SERŠIĆ, *Međunarodno ribolovno*

država, međutim, plovidbu tih brodova gospodarskim pojasom uvjetuju prethodnim priopćenjem ili odobrenjem, a sadrže i druga rješenja koja su u suprotnosti s odredbama Konvencije i međunarodnim običajnim pravom.³⁴

Konvencijom iz 1982. uređena je i plovidba međunarodnim tjesnacima i arhipelaškim plovnim putovima. Zbog okvira ovoga rada ovdje se ukazuje samo na temeljne odredbe o **tjesnacima koji služe međunarodnoj plovidbi**,³⁵ u prvom redu zbog važnosti koju tjesnac Otrantska vrata ima za plovidbu prema hrvatskim obalama.

U tjesnacima koji služe međunarodnoj plovidbi između jednoga dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa i drugog dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa, u kojima je plovni put makar i dijelom u teritorijalnom moru obalne države (ili obalnih država), uspostavljen je režim *tranzitnog prolaska*.³⁶ U međunarodnim tjesnacima koji spajaju dio otvorenog mora ili gospodarskog pojasa s teritorijalnim morem države koja nema obala na tjesnacu, primjenjuje se, prema članku 45. Konvencije, režim *neškodljivog prolaska*. Taj režim se primjenjuje i u tjesnacima između otoka obalne države i njezinoga kopna, ako postoji pogodan plovni put otvorenim morem ili gospodarskim pojasom od otoka u smjeru otvorenog mora.³⁷ Uz ta dva opća režima za prolazak tjesnacima koji služe međunarodnoj plovidbi, posebna konvencijska pravila odnose se na šire tjesnace koji služe međunarodnoj plovidbi, te na one tjesnace "u kojima je prolazak u cjelini ili djelomično uređen međunarodnim konvencijama koje su odavno na snazi posebno za te tjesnace."³⁸

Za Republiku Hrvatsku od posebne je važnosti pravilo Konvencije koje se odnosi na šire međunarodne tjesnace u kojima postoji put otvorenim morem ili gospodarskim pojasom, koji je jednako pogodan s obzirom na navigacijske i hidrografske osobine

---

pravo i položaj ribarskih brodova s posebnim osvrtom na odredbe Konvencije UN o pravu mora iz 1982., *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*, 1988., br. 117 - 118, str. 106 - 107. Vidi također: H. B. ROBERTSON, *o.c.*, p. 892 - 895.

³⁴ Ulazak ribarskih brodova u gospodarski pojas prethodnim odobrenjem svoje vlade uvjetuju primjerice Maldivi - Law No. 32/76 of 5 December 1976 relating to the navigation and passage by foreign ships and aircrafts through the airspace, Territorial Waters and the Economic Zone of the Republic of Maldives, art. 1, *National Legislation on the Exclusive Economic Zone...*, p. 174. U zakonu Španjolske - Act No. 15/1978 on the Economic Zone of 20 February 1978., navodi se da "U ostvarivanju slobode plovidbe, strani ribarski brodovi moraju udovoljavati španjolskim zakonima donesenim radi sprečavanja ribolova s tih brodova u gospodarskom pojasu, uključujući zakone koji se odnose na prijevoz ribarskog alata." - art. 5 (2), *ibid.*, p. 283.

³⁵ Dio III. Konvencije (članci 34 - 45).

³⁶ U skladu sa člancima 37 - 44.

³⁷ O bitnim razlikama između režima tranzitnog i neškodljivog prolaska kroz tjesnace koji služe međunarodnoj plovidbi vidi: B. VUKAS, *o.c.*, str. 53 - 54.

³⁸ O domaćaju odredbe (toč. (c) članka 35. Konvencije iz 1982.) vidi pobliže, *ibid.*, str. 52.

kao i putovi koji bi vodili kroz teritorijalno more obalne države. Iako se radi o tjesnacima, u takvim putovima se, prema članku 36., primjenjuju *odredbe o slobodi plovidbe i prelijetanja koje i inače vrijede za te pojaseve mora*. Budući da je prolaz kroz 41 milju široka Otrantska vrata jedini plovni put koji Jadran povezuje s drugim morima, za Hrvatsku je od iznimne vrijednosti izričita garancija slobode plovidbe u tom uskom pojasu, zasada još uvijek otvorenog mora (između teritorijalnih mora Albanije i Italije).³⁹

Što se tiče plovidbe budućim gospodarskim pojasom Hrvatske, treba istaknuti činjenicu da se u glavi IV. Pomorskog zakonika izrijekom ne propisuju nikakve provedbene mjere protiv stranog broda koji bi prekršio međunarodne i domaće propise o zaštiti od onečišćenja u tom pojasu. Budući da je Konvencija iz 1982. za Republiku Hrvatsku ugovor na snazi, a po članku 140. njezinoga Ustava takvi ugovori čine dio unutarnjeg pravnog poretka i po pravnoj su snazi iznad zakona,⁴⁰ i nakon proglašenja gospodarskog pojasa u njemu će se protiv stranih brodova poduzimati samo one provedbene mjere koje predviđa Konvencija. To se može smatrati dodatnim jamstvom da će se u prostoru budućega hrvatskog gospodarskog pojasa i nadalje poštovati sloboda plovidbe kao i prije njegovoga proglašenja.⁴¹

1.2. Sloboda prelijetanja

Sloboda prelijetanja zračnog prostora iznad dijelova mora koji su pod režimom gospodarskog pojasa ostvaruje se jednako kao i nad otvorenim morem. Taj je prostor slobodan, dakle, za prelijetanje svih vrsta zrakoplova iz svih država svijeta.⁴² Na to upućuju odredbe (toč. 1. članka 58. i toč. 1(b) članka 87.) Konvencije iz 1982., iako ne razrađuju sadržaj te slobode. Također, ni pitanje pravnog statusa zračnog prostora

³⁹ Detaljnije o primjeni članka 36. Konvencije na Otrantska vrata vidi: B. VUKAS, Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora i plovidba Otrantom, *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*, 1984., br. 103 - 104, str. 521 - 528. Vidi također: V. IBLER, Novo u međunarodnopravnom poretku na morima i naši interesi, *Adrias*, 1987., br. 1, str. 16 - 18; D. DUGOŠEVIĆ, Tjesnaci koji služe međunarodnoj plovidbi, *Prinosi* 1982., br. 17, str. 42 - 45.

⁴⁰ Ustav Republike Hrvatske (*Narodne novine*, br.41/2001 - pročišćeni tekst).

⁴¹ Tako V. Đ. DEGAN, Maritime Areas of the Republic of Croatia in its 1994 Maritime Code, *Uporedno pomorsko pravo*, 1996., br. 149 - 152, str. 23.

⁴² Sloboda prelijetanja gospodarskog pojasa jednaka je, dakle, slobodi plovidbe svih brodova otvorenim morem i gospodarskim pojasevima svih država. (Trebalo napomenuti da u zračnom prostoru iznad svoga kopnenog područja, unutrašnjih morskih voda i teritorijalnog mora, svaka država uživa potpunu i isključivu suverenost).

iznad gospodarskog pojasa nije u Konvenciji riješeno na jasan način.⁴³

Unatoč opsežnoj međunarodnopravnoj literaturi koja se odnosi na gospodarski pojas, nije dat ni jasan odgovor na pitanje - je li dužnost poštivanja prava obalne države u zračnom prostoru iznad toga pojasa, ipak neko ograničenje slobode prelijetanja?⁴⁴ Usklađivanje prava obalne države sa slobodom prelijetanja koju u tom prostoru uživaju sve druge države, u svakodnevnoj praksi ipak ne uzrokuje posebne probleme.⁴⁵

Preljetanje zračnih prostora gospodarskih pojaseva kao i otvorenog mora uređeno je "međunarodnim standardima" i "preporučenom praksom" koje donosi Vijeće Međunarodne organizacije za civilno zrakoplovstvo (ICAO).⁴⁶ Cjelokupni međunarodni civilni zračni promet obavlja se na temelju mnogostranih i dvostranih ugovora, među kojima je osnovni Čikaška konvencija iz 1944. godine koja je uz dopune i danas na snazi.⁴⁷ Preljetanje zračnih prostora iznad tjesnaca koji služe međunarodnoj plovidbi kao i prelijetanje arhipelaških voda uređeno je odredbama Konvencije iz 1982.

Konvencija u člancima 38. i 39. određuje slobodu prelijetanja bez spuštanja iznad tjesnaca podvrgnutih režimu tranzitnog prolaska (ali ne i iznad tjesnaca u kojima se primjenjuje režim neškodljivog prolaska), a u članku 53. uređuje se pravo prelijetanja arhipelaških plovnih putova. Iznad njih arhipelaške države mogu odrediti zračne koridore u kojima svi zrakoplovi uživaju pravo prolaska "radi neprekinutog, brzog i neometanog tranzita" između jednog dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa i drugog dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa.⁴⁸

Sloboda prelijetanja zračnog prostora iznad gospodarskih pojaseva u većini

⁴³ D. RUDOLF uspoređuje u tu svrhu definicije teritorijalnog mora ("pojas mora uz obalu") i gospodarskog pojasa ("područje izvan teritorijalnog mora") te odredbe članka 86. Konvencije, koje izričito isključuju gospodarski pojas iz definicije otvorenog mora. Vidi: *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*, Split 1988., str. 77. O tome vidi također: R. R. CHURCHILL, A. V. LOWE, *o.c.*, p. 142.

⁴⁴ Opširnije vidi: K. HAILBRONNER, Freedom of the Air and the Convention on the Law of the Sea, *American Journal of International Law*, Vol. 77, 1983, pp. 503 - 506.

⁴⁵ Cf. R. JENNINGS, A. WATTS, *o.c.*, p. 803.

⁴⁶ Međunarodni standardi postaju obvezatni za sve stranke ako se, nakon njihovoga usvajanja u spomenutoj organizaciji, više od polovice njih ne izjasni protiv. Pravni domašaj tih propisa otvara mnogobrojne probleme, posebno kada su u pitanju zrakoplovi država koje nisu učlanjene u tu specijaliziranu ustanovu UN.

⁴⁷ Konvencija o međunarodnom civilnom zrakoplovstvu - tzv. Čikaška konvencija stupila je na snagu 4. travnja 1947. godine, a obvezuje i Republiku Hrvatsku. (*Narodne novine - Međunarodni ugovori* br. 12/1993 i br. 1/1994).

⁴⁸ Prema toč. 3. članka 53. Pravila Konvencije iz 1982. koja se odnose na prelijetanje tjesnaca i arhipelaških plovnih putova primjenjuju se na sve vrste zrakoplova, dakle i vojne. Opširan prikaz vidi: K. HAILBRONNER, *o.c.*, pp. 494 - 503.

nacionalnih zakonodavstava navodi se zajedno s druge dvije slobode otvorenog mora, u skladu s Konvencijom iz 1982. Primjer Haitija koji je deklaracijom odredio isključivu suverenost nad zračnim prostorom iznad svoga teritorija i iznad mora pod svojom jurisdikcijom sve do utvrđenih granica, može se smatrati izuzetkom.⁴⁹ Također i pokušaji nekih država, posebice Brazila, Kube i Nikaragve u pravcu nadzora prelijetanja njihovih gospodarskih pojaseva⁵⁰ kao i uspostavljanje tzv. "zona za identifikaciju zbog zračne obrane"⁵¹ mogu se smatrati samo oblicima zadiranja u slobodu prelijetanja, koja se ipak u praksi ostvaruje bez većih teškoća.

Ako Republika Hrvatska uspostavi svoj isključivi gospodarski pojas, u zračnom prostoru iznad njega vrijedila bi dakle, i nadalje sloboda prelijetanja. Ipak, prema članku 42. Pomorskog zakonika, zrakoplovi bi prilikom prelijetanja toga prostora imali obvezu poštivati "općeprihvaćene međunarodne propise i hrvatske propise o suzbijanju onečišćenja mora iz zraka ili zrakom."

1.3. Sloboda polaganja podmorskih kabela i cjevovoda

Sloboda polaganja podmorskih kabela i cjevovoda u podmorju gospodarskog pojasa ostvaruje se u skladu s pravnim režimom koji se primjenjuje u epikontinentalnom pojasu. Prema članku 79. (iz dijela VI. Konvencije koji se odnosi na epikontinentalni pojas), sve su države u tom morskom prostoru ovlaštene *polagati* i *održavati*⁵² kabele i cjevovode uz uvjet poštivanja određenih prava obalne države.

Riječ je o pravima koja obalna država ima u pogledu poduzimanja "razumnih mjera" za istraživanje toga pojasa kao i iskorištavanje njegovih prirodnih bogatstava,

⁴⁹ "The Republic of Haiti exercises exclusive sovereignty over the air space above its territory and above its jurisdictional waters up to the boundaries established above." - Declaration by the Haitian Government of 6 April 1977 establishing the boundary of the territorial waters of the Republic of Haiti at 12 nautical miles and that of its Economic Zone at 200 nautical miles, *National Legislation on the Exclusive Economic Zone...*, p. 138. Taj zahtjev se ne nalazi u Dekretu - Decree No. 38, of 8 April 1987. Vidi: R. W. SMITH, *Exclusive Economic Zone Claims, An Analysis and Primary Documents*, Dordrecht - Boston - Lancaster, 1986., pp. 201 - 203. *Exclusive Economic Zone...*, p. 138.

⁵⁰ Ti se zahtjevi posebno odnose na ograničenja prelijetanja vojnih zrakoplova. Više pojedinosti vidi: *The Law of the Sea, Practice of States...*, pp. 178 - 179. Vidi također: G. GALDORISI, The United States and the Law of the Sea: A Window of Opportunity for Maritime Leadership, *Ocean Development and International Law*, Vol. 26, 1995., pp. 79 - 80.

⁵¹ Prvu takvu tzv. ADIZ zonu (Air Defence Identification Zone) širine 300 milja od svoje obale ustanovile su Sjedinjene Države u vrijeme Korejskog rata (1950 - 1951), a tu je praksu slijedilo potom još nekoliko država.

⁵² Sve su države dužne prilikom polaganja kabela i cjevovoda dolično paziti na već položene kabele i cjevovode te ne smiju onemogućavati njihove popravke. (Toč. 5. članka 79).

te za sprečavanje, smanjivanje i nadziranje onečišćenja iz cjevovoda.⁵³ Međutim, ako kabele ili cjevovodi služe istraživanju ili iskorištavanju bogatstva toga pojasa, ako su vezani uz upotrebu umjetnih otoka, uređaja i naprava pod njezinom jurisdikcijom ili ulaze na njezino područje ili u njezino teritorijalno more, obalna država može sama propisati uvjete za njihovo polaganje.⁵⁴ Od posebne je važnosti za obalnu državu propis prema kojem *određivanje pravca za polaganje cjevovoda podliježe suglasnosti obalne države* - (toč. 3. članka 79).⁵⁵

Iako obalna država ne smije ometati polaganje ili održavanje kabela i cjevovoda u podmorju svoga gospodarskog pojasa, može se zaključiti da su njezini interesi i u odnosu na tu slobodu otvorenog mora,⁵⁶ konvencijskim odredbama ipak u dovoljnoj mjeri zaštićeni. Unatoč tome, u nacionalnim propisima nekih država, primjerice Sejšela, protivno Konvenciji traži se *suglasnost obalne države* ne samo za određivanje pravca polaganja cjevovoda nego i za *polaganje kabela*.⁵⁷ Slične odredbe sadrže zakoni Gvajane,⁵⁸ Sao Tome i Principe,⁵⁹ Mauricijusa⁶⁰ i Svete Lucije.⁶¹ U propisima Malezije, međutim, uopće se ne spominju slobode plovidbe i prelijetanja, a za polaganje podmorskih kabela i cjevovoda navodi se da je moguće samo uz pristanak malezijske vlade.⁶²

U pogledu ostvarivanja slobode polaganja podmorskih kabela i cjevovoda u prostoru potencijalnoga gospodarskog pojasa Republike Hrvatske i ne treba posebno

⁵³ Toč. 2. članka 79.

⁵⁴ U skladu s toč. 4. članka 79.

⁵⁵ Za detaljniju analizu spomenutih konvencijskih odredbi vidi: L. D. M. NELSON, *Submarine Cables and Pipelines, A Handbook on the New Law of the Sea...*, Vol. II, pp. 985 - 986. Vidi također: R. R. CHURCHILL, A. V. LOWE, *o.c.*, pp. 142 - 143.

⁵⁶ Ta je sloboda uređena već 1884. Pariškom konvencijom o zaštiti podmorskih kabela, koja je kao poseban propis i danas na snazi. Opširan prikaz sadržaja te konvencije kao i pitanja zaštite podmorskih kabela i naftovoda u ratu i miru vidi: V IBLER, *Podmorski kabele i naftovodi u međunarodnom pravu, Zbornik za pomorsko pravo*, 1961., str. 123 - 178.

⁵⁷ *Maritime Zones Act 1977.*, Act No.15. U članku 7(4) navodi se: "No cables or pipelines shall be laid on the continental shelf or on the sea - bed of the exclusive economic zone unless the authority of the President has been obtained for the delineation of the course of the cables or pipelines. Vidi: *National Legislation on the Exclusive Economic Zone...*, p. 276.

⁵⁸ *Maritime Boundaries Act, 1977*, Act No. 10 of 30 June 1977., art. 20, *ibid.*, p. 130.

⁵⁹ Decree - Law No. 15/78 of 16 June 1978., art 5 (1), *ibid.*, p. 259.

⁶⁰ *Maritime Zones Act, 1977*, Act No. 13 of 3 June 1977., art. 7 (3) (4), *ibid.*, p. 276.

⁶¹ *Maritime Areas Act, 1984.*, Part III, art. 13 (2), R. W. SMITH, *o.c.*, p. 389.

⁶² *Exclusive Economic Zone Bill 1984.*, Part VII, art. 22, *ibid.*, p. 268.

naglašavati, da bi sve države, obalne i neobalne, uživale tu slobodu, iako se ni u jednoj od odredbi Pomorskog zakonika to izričito ne navodi.

1.4. Dopustivost mirnodopskih vojnih djelatnosti u gospodarskom pojasu

U opsežnom tekstu Konvencije iz 1982. nigdje se izričito ne spominje pravo sudjelovanja u vojnim djelatnostima u prostoru mora pod režimom gospodarskog pojasa. Jesu li uobičajene vojne aktivnosti koje ratni brodovi obavljaju u doba mira, poput manevara, patroliranja, sidrenja i vježbi oružjem dopuštene u tuđem gospodarskom pojasu? - pitanje je na koje se u konvencijskim odredbama ne može naći izravan odgovor. Čak i izraz "vojne djelatnosti" navodi se u Konvenciji samo jedanput i to u okviru propisa o izuzimanju sporova o vojnim djelatnostima od obveze sudskog rješavanja sporova,⁶³ a ne dakle, ni u jednoj od brojnih odredbi kojima se uređuju pitanja mnogostranih upotreba mora.

Na razloge suzdržanosti Treće konferencije UN o pravu mora da u Konvenciju unese jasne propise o pitanjima vojnih djelatnosti, utjecali su prije svega suprotstavljeni interesi država, koji se u tim pitanjima nisu uspjeli prevladati. Realiziranje želje pojedinih država da se na Konferenciji raspravlja i o razoružanju, prema B. Vukasu bilo bi ugrozilo već i tako vrlo teške pregovore o upotrebi mora u ekonomske, znanstvene i druge mirnodopske svrhe.⁶⁴ Izlaz je nađen u kompromisu čija su posljedica nedovoljno određene pravne formulacije, koje se i u praksi i u međunarodnoj doktrini tumače na različite načine. Budući da intezivne vojne djelatnosti i u doba mira mogu izazivati napetosti među državama, propustom Konvencije iz 1982. da jasno regulira ta pitanja, ostavljeno je plodno tlo za moguće nesporazme, pa i sporove, koji mogu utjecati i na stabilnost međunarodnih političkih odnosa.⁶⁵

Različita tumačenja Konvencije došla su do izražaja već prilikom njezinog potpisivanja (10. prosinca 1982.) kada su Brazil, Zelenortska Republika i Urugvaj u svojim interpretativnim izjavama, iznijeli stajališta prema kojima konvencijske odredbe *ne dopuštaju* stranim ratnim brodovima manevre ili vježbe u gospodarskom pojasu,

---

⁶³ Toč. 1(b) članka 298.

⁶⁴ Opširnije vidi: B. VUKAS, *Military Uses of the Sea and the United Nations Law of the Sea Convention, Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo*, 1990., br. 24, str. 402 - 405.

⁶⁵ Cf. V. IBLER, *Pomorske vojne vježbe i manevri u tuđim isključivim ekonomskim zonama, Jugoslavenska revija za međunarodno pravo*, 1987., br. 1 - 2, str. 188, 196. Sličan stav iznosi i B. A. BOCZEK, *Peace time Military Activities in the Exclusive Economic Zone of Third Countries, Ocean Development and International Law*, Vol. 19, 1988., p. 452.

ili bilo kakvu drugu nemiroljubivu upotrebu mora.⁶⁶ Nasuprot tome, Italija je prilikom potpisivanja Konvencije (7. prosinca 1984.) izjavila da “prava i jurisdikcija obalne države u tome pojasu *ne obuhvaćaju pravo zahtijevanja* prethodnog priopćenja vojnih vježbi ili manevara, niti pravo njihovog odobravanja.”⁶⁷ U međunarodnopravnoj doktrini stavovi Brazila, Zelenotske Republike i Urugvaja pretežno su ocijenjeni kao nespojivi s odredbama Konvencije, odnosno protivni pozitivnom međunarodnom pravu.⁶⁸

Stajališta većine autora o dopustivosti vojnih djelatnosti u gospodarskom pojasu temelje se uglavnom na tumačenju konvencijskih odredbi iz članaka 58. i 88.- 115., ali i članka 59. te drugih pravila o plovidbi, znanstvenom istraživanju, umjetnim otocima uređajima i napravama - i to prvenstveno u njihovoj međuzavisnosti.

Iz sadržaja Konvencije iz 1982. u cjelini, posebice iz njezine preambule, može se zaključiti da njezine odredbe uređuju odnose na moru samo u vrijeme mira. Članak 301. propisuje da se države stranke, u ostvarivanju svojih prava i dužnosti koje imaju prema Konvenciji “suzdržavaju od prijetnje silom ili upotrebe sile koje su uperene protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti bilo koje države, ili su na bilo koji način nespojive s načelima međunarodnog prava sadržanima u Povelji Ujedinjenih naroda.” U članku 88. navodi se da je otvoreno more “rezervirano za miroljubive svrhe”, a u toč. 2 članka 58. upućuje se na primjenu odredbi članaka 88. - 115. te drugih primjerenih pravila međunarodnoga prava i u gospodarskom pojasu, “u onoj mjeri u kojoj nisu nespojiva” s dijelom V. Konvencije.

Domašaj odredbi koje se odnose na “*miroljubive svrhe*” prema V. Đ. Deganu valja tumačiti u svjetlu svih drugih propisa Konvencije, ali se iz njih ne može zaključiti da su vojne djelatnosti stranih ratnih brodova ograničenije u gospodarskom pojasu nego u otvorenom moru.⁶⁹ U tim odredbama, za B. H. Oxmana riječ je samo o

⁶⁶ U izjavi Brazila navedeno je, među ostalim, da “odredbe Konvencije ne ovlašćuju strane države da obavljaju vojne vježbe ili manevre u gospodarskom pojasu, naročito ako uključuju upotrebu oružja ili eksploziva, bez odobrenja obalne države...”. Gotovo identičnim riječima izraženo je ograničavanje slobode plovidbe stranih ratnih brodova u izjavama Zelenotske Republike i Urugvaja, *Law of the Sea Bulletin*, No. 5, 1985., p. 45.

⁶⁷ *Law of the Sea Bulletin*, No. 4, 1985., p. 13.

⁶⁸ Prema H. B. ROBERTSONU, takvi stavovi mogu dovesti do opasnosti za slobodu plovidbe, a u zatvorenim morima poput Sredozemlja ili Kariba, mogu narušiti ne samo ravnotežu ustanovljenu Konvencijom, nego i međunarodnu sigurnost u cjelini. Vidi opširnije: *o.c.*, p. 885 - 888. Vidi također: V. IBLER, *o.c.*, str. 187.

⁶⁹ Za detaljniju analizu konvencijskih propisa koji se odnose na upotrebe mora u miroljubive svrhe vidi: V. Đ. DEGAN, *Miroljubive upotrebe mora*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 1985., br. 5-6, str. 561 - 569.

političkim ciljevima koje bi države trebale postići u daljnjim pregovorima o ograničavanju i nadzoru tih djelatnosti na moru.⁷⁰

Prema B. Vukasu povijest pregovora na Trećoj konferenciji o pravu mora potvrđuje da se i stranim ratnim brodovima može dopustiti ne samo sloboda plovidbe, nego i manevri (uz upotrebu oružja), jer se upravo na takve djelatnosti odnosi dio toč.1. članka 58. Uz slobodu plovidbe, prelijetanja i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda, Konvencija tom odredbom, prema mišljenju profesora Vukasa, jamči svim državama "i **druge međunarodnopravno dopuštene upotrebe mora** koje se tiču tih sloboda, kao što su one vezane uz iskorištavanje brodova, zrakoplova i podmorskih kabela i cjevovoda, a u skladu sa drugim odredbama Konvencije".⁷¹ Iz toga jasno slijedi da države imaju pravo izvoditi i vojne aktivnosti u tuđim gospodarskim pojasevima, što je gledište koje zastupaju i drugi autori u međunarodnopravnoj doktrini.⁷² U prostorima mora pod režimom gospodarskog pojasa međunarodnopravno su dopušteni, dakle, ne samo mirnodopska plovidba stranih ratnih brodova, nego i vojne vježbe i manevri, ali se trebaju obavljati ne kršeći zabrane iz članka 301. i u granicama određenim međunarodnim obvezama svake države.⁷³

Neki autori smatraju, međutim, da se pitanje dopustivosti vojnih djelatnosti u tuđim gospodarskim pojasevima treba riješiti primjenom članka 59. Konvencije, koji se odnosi na tzv. **rezidualna prava**.⁷⁴ F. H. Paolillo pravo izvođenja vojnih aktivnosti u gospodarskom pojasu smatra jednim od najvažnijih primjera rezidualnih prava,⁷⁵ a

⁷⁰ Cf. B. H. OXMAN, *The Regime of Warships Under the United Nations Convention on the Law of the Sea*, *Virginia Journal of International Law*, Vol. 24, 1984., No. 4. p. 832.

⁷¹ B. VUKAS, *o.c.*, str. 410.

⁷² Posebice T. Treves i B. Kwiatkowska.

⁷³ Na to posebno upozorava V. Ibler koji svoje gledište o dopustivosti vojnih djelatnosti u gospodarskom pojasu formulira na slijedeći način: "Konvencija UN o pravu mora ne dopušta zaključak da su pomorske vojne vježbe i manevri u tuđim EEZ-ama zabranjeni i da bi, prema tome, bili dopušteni jedino ako to obalna država kojoj ta EEZ pripada, dopusti." Opširnije vidi: V. IBLER, *o.c.*, str. 189, 196.

⁷⁴ Sadržaj toga članka koji se odnosi na rješavanje sukoba u slučajevima za koje Konvencija ne pripisuje nikakva prava ni jurisdikciju u isključivom gospodarskom pojasu, ni obalnoj državi ni drugim državama, krajnje je neodređen. U prikazu pojma *rezidualnih prava* V. Ibler ističe da je riječ o pravima koja u nekom pravnom tekstu nisu ni spomenuta na način koji utvrđuje, izravno ili neizravno, kome ona pripadaju. Moguće je da ta prava namjerno nisu spomenuta, ali je moguće da nisu spomenuta jer u tom času i ne postoje, ali se mogu pojaviti kada tehnički napredak to omogući. U času kada se faktična mogućnost pojavi, pojaviti će se i odgovarajuće pravo i pripast će određenom subjektu, na temelju nekog već postojećeg prava ili instituta. Od važnosti će najvjerojatnije biti okolnost uz koji prostor će vršenje toga prava biti vezano. Moguće je, međutim, i postojanje pravne praznine, pa pravni poredak neće moći dati odgovor - tko je nositelj toga novog, rezidualnog prava. Vidi: V. IBLER, *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Zagreb, 1987., str. 281 - 282.

⁷⁵ Cf. F. H. PAOLILLO, *o.c.*, p. 111. Vidi također: B. A. BOCZEK, *o.c.*, pp. 455 - 456.

T. Scovazzi neke vojne djelatnosti kao što su pokusi oružjem, svrstava u “ostale” slučajeve koji potpadaju pod članak 59. Te djelatnosti stoga, prema njegovom mišljenju, mogu biti dosljedno provedene samo nakon uzimanja u obzir interesa koji su u pitanju kako za obalnu državu, tako i za druge države.⁷⁶

Iz analize konvencijskih pravila koja se odnose na umjetne otoke, uređaje i naprave može se zaključiti da je i trećim državam u gospodarskom pojasu ostavljena mogućnost da postavljaju **uređaje i naprave koji mogu služiti i u vojne svrhe**, ako pri tome ne krše prava obalne države u tom pojasu. Prema članku 60. obalna država ima “isključivo pravo graditi i dopuštati i uređivati izgradnju, rad i upotrebu umjetnih otoka”,⁷⁷ a u pogledu uređaja i naprava⁷⁸ njezina prava se ograničavaju na svrhe navedene u toč. 1(b) i (c), tj. na “uređaje i naprave za svrhe predviđene u članku 56. i za druge gospodarske svrhe”, te na one “koji mogu ometati ostvarivanje prava obalne države u pojasu”. Te odredbe ne zabranjuju, prema tome, i trećim državam da samostalno izgrađuju i koriste uređaje i naprave koji ne služe u gospodarske svrhe niti ometaju prava obalne države u gospodarskom pojasu. Slijedi dakle, da ti uređaji i naprave mogu služiti i za vojne namjene.⁷⁹

Zahtjevima o isključivim pravima obalne države u pogledu podizanja svih vrsta uređaja i naprava, neovisno o njihovoj svrsi, u interpretativnim izjavama Brazila, Urugvaja i Zelenotske Republike nastojali su se zaštititi pravo ti interesi.⁸⁰

Budući da bi se znanstvena istraživanja mora prema Konvenciji trebala obavljati “isključivo u miroljubive svrhe”,⁸¹ postavlja se i pitanje dopustivosti obavljanja u gospodarskom pojasu **znanstvenih istraživanja u vojne svrhe**. Teško je naime procijeniti koja su znanstvena istraživanja u miroljubive svrhe, a koja to nisu, te kakvo izravno značenje mogu imati za istraživanje i iskorištavanje prirodnih bogatstava.

Kako ni u tom pogledu Konvencija ne donosi jasna i dorečena rješenja i u djelima

⁷⁶ T. SCOVAZZI, *Naval Manoeuvres in the Exclusive Economic Zone, Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo*, 1990., br. 24, str. 288 - 289.

⁷⁷ Toč. 1(a) članka 60.

⁷⁸ Treba napomenuti da se u članku 60. ne spominje termin *sprave (devices)*, koji se navodi u drugim dijelovima Konvencije - u dijelu XI (Zona) u toč. (a) članka 145; u dijelu XII (Zaštita i očuvanje morskog okoliša) u toč. 3(c) i (d) članka 194. i u dijelu XIV (Razvoj i prijenos morske tehnologije) u toč. (b) članka 274. O važnosti toga termina koji se koristio i u Konvenciji o epikontinentalnom pojasu (toč. 2. članka 5) i njegovom tumačenju, opširnije vidi: B. A. BOCZEK, *o.c.*, str. 453 - 454.

⁷⁹ Cf. B. VUKAS, *o.c.*, 412 - 413; *id.*, *Peaceful Uses of the Sea, Denuclearization and Disarmament, A Handbook on the New Law of the Sea...*, Vol II. pp. 1255 - 1256.

⁸⁰ Vidi o tome: B. KWIATKOWSKA, *o.c.*, pp. 161 - 162.

⁸¹ Prema toč. (a) članka 240.

iz međunarodnoga prava mora iznose se različita stajališta. Prema B. H. Oxmanu znanstvena istraživanja mora u vojne svrhe dozvoljena su svim državama na temelju toč. 1. članka 58.⁸² M. Seršić ističe da bi u skladu s općim međunarodnim pravom, znanstvena istraživanja mora u vojne svrhe koja bi imala napadačke ciljeve prema nekoj državi, trebalo smatrati zabranjenima. Naprotiv, za istraživanja koja bi se obavljala radi vlastite sigurnosti i obrane od napada, treba smatrati da se obavljaju u miroljubive svrhe.⁸³ Ipak, prema V. Đ. Deganu, u praksi će vjerojatno te dvije vrste istraživanja biti teško ili nemoguće razlučiti, a moguće je također, da najveći dio vojnih istraživanja ostane tajnom za ostale države.⁸⁴ Stoga su prava koja Konvencija daje obalnoj državi u dijelu XIII. prvenstveno njezino pravo *uskratiti pristanak* za obavljanje znanstvenoga istraživanja u svome gospodarskom pojasu,⁸⁵ od iznimne važnosti za njezine sigurnosne i obrambene interese.

U međunarodnopravnoj praksi snažne maritimne države inzistirale su na slobodi izvođenja vojnih operacija izvan granica teritorijalnog mora drugih država, temeljeći svoja stajališta na običajnom pravu koje je kodificirano u ženevskim konvencijama iz 1958. i u Konvenciji iz 1982.⁸⁶ S druge strane, neke države u svom unutrašnjem zakonodavstvu zauzele su vrlo restriktivna stajališta u pogledu vojnih aktivnosti stranih država, primjerice Sjeverna Koreja, Brazil, Zelenortska Republika i Iran, te Somalija za svoje teritorijalno more u širini od 200 milja.⁸⁷

Pozornost koja je u ovome radu posvećena pitanjima vezanim uz vojne djelatnosti u gospodarskom pojasu, proizlazi ne samo iz potrebe da se analiziraju nedovoljno jasne konvencijske odredbe koje se na njih odnose, nego prije svega, iz pravne, vojne pa i političke važnosti koju ta pitanja imaju za svaku obalnu državu. S obzirom da prostor budućega hrvatskog gospodarskog pojasa može biti od značaja i za obavljanje različitih vojnih djelatnosti (primjerice mogućnosti izvođenja zajedničkih manevara i sl.⁸⁸) i nadležna vojna tijela u Republici Hrvatskoj također bi trebala ocijeniti

⁸² I konvencijske odredbe prema kojima obalna država ima pravo kontrole nad znanstvenim istraživanjima u gospodarskom pojasu B. H. OXMAN tumači vrlo restriktivno, svodeći ih samo na ona koja su povezana s gospodarskim istraživanjima i iskorištavanjem toga pojasa. Vidi: *o.c.*, pp. 846 - 847.

⁸³ M. SERŠIĆ, Znanstveno istraživanje mora prema Konvenciji UN o pravu mora iz 1982., *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*, 1988., br. 119 - 120, str. 230.

⁸⁴ V. Đ. DEGAN, *o.c.*, str. 565. Vidi također: M. ŠKRK, Međunarodnopravni aspekti znanstvenog istraživanja mora s posebnim osvrtom na Jadransko more, *Adrias*, 1988., br. 2, str. 174.

⁸⁵ Toč. 5. članka 246.

⁸⁶ Tako T. SCOVAZZI, *o.c.*, str. 296.

⁸⁷ Opširnije vidi *ibid.*, str. 295. Vidi također: G. GALDORISI, *o.c.*, p. 80; *The Law of the Sea, Practice of States...*, p. 133.

⁸⁸ Ako bi npr. ratni brodovi neke strane države izvodili u budućem hrvatskom gospodarskom pojasu vojne

posljedice proglašavanja odnosno neproglašavanja toga pojasa i s vojnog gledišta. Budući da Hrvatska još nije uspostavila taj pojas, prikraćena je i u mogućnosti da donosi političke odluke u vezi s vojnim djelatnostima, kojima bi izražavala svoje vanjskopolitičke stavove i time sudjelovala u međudržavnim političkim procesima.⁸⁹

2. POSEBNA PRAVA NEOBALNIH DRŽAVA I DRŽAVA U NEPOVOLJNOM GEOGRAFSKOM POLOŽAJU

U morskim prostorima pod režimom gospodarskog pojasa neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju imaju poseban tretman. Iako se s obzirom na mogućnosti korištenja mora položaj *država koje nemaju morsku obalu*⁹⁰ i onih država koje se mogu ubrojiti u *države nepovoljnom geografskom položaju*⁹¹ bitno razlikuje, nezadovoljstvo rješenjima usvojenim na Trećoj konferenciji o pravu mora, okupilo ih je u jedinstvenu interesnu grupu.

Kao države u “nepovoljnom geografskom položaju” deklarirale su države na različitom stupnju razvoja iz svih dijelova svijeta, kratkih obala ili smještene u uskim morima, te zbog toga uskraćene u mogućnostima uspostavljanja gospodarskih pojaseva odnosno iskorištavanja svih prednosti tih morskih prostora (npr. Irak, čija je obala duga samo 10 milja ili Singapur, čiji bi gospodarski pojas imao površinu od samo 100 kvadratnih milja, ali i Jamajka koja je ovisna o iskorištavanju gospodarskih pojaseva drugih država prvenstveno iz ekonomskih, a ne geografskih razloga).⁹²

Ta brojna, ali u pregovorima vrlo kompaktna i djelotvorna skupina od 55 zemalja koja je okupila trećinu sudionika Konferencije (26 država u nepovoljnom geografskom

---

vježbe i manevre uz upotrebu oružja i eksploziva, Hrvatska bi imala pravo protestirati protiv takvih čina kao prijetnje silom protiv svoje teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti, zabranjene Poveljom UN, ali ne i kao povrede suverenih prava u gospodarskom pojasu.

⁸⁹ Cf. V. IBLER, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, 2000., str. 202 - 203.

⁹⁰ U Konvenciji se tim riječima definira pojam *neobalne države*, iako je suvišno bilo tako jasan pojam uopće i objašnjavati (toč. 1(a) članka 124).

⁹¹ U toč. 2. članka 70. određuje se da izraz *država u nepovoljnom geografskom položaju* “označava obalne države, uključujući obalne države u zatvorenim ili poluzatvorenim morima, koje njihov geografski položaj čini, glede dovoljne opskrbe ribom za prehrabene potrebe njihova stanovništva ili dijela stanovništva, ovisnima o iskorištavanju živih bogatstava gospodarskih pojaseva drugih država u subregiji ili regiji, i obalne države koje ne mogu imati vlastiti gospodarski pojas.”

⁹² Definiranje pojma *države u nepovoljnom geografskom položaju*, uzrokovalo je na Konferenciji dugotrajne rasprave. Opširniju analizu tih diskusija i nedovoljno precizne definicije koja je unesena u Konvenciju vidi: L. CAFLISCH, Što je država u nepovoljnom geografskom položaju, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 1985., br. 5 - 6, str. 599 - 610.

položaju i 29 neobalnih država⁹³) uspjela se suprotstaviti donošenju odluka koje su bile protivne njihovim interesima. To se prije svega odnosi na ograničenje suverenih prava obalnih država u pogledu bioloških bogatstava. S obzirom na neživa bogatstva, ni neobalne države, niti bilo koja druga grupa država nije uspjela ishoditi nikakva ograničenja suverenih prava obalne države.⁹⁴

U Konvenciji se izričito navodi da su neobalne države u prostorima gospodarskih pojaseva, izjednačene sa svim ostalim državama u pogledu sloboda plovidbe, prelijetanja i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda te drugih međunarodnopravno dopuštenih upotreba mora koje se odnose na te slobode (naravno, u skladu s drugim odredbama Konvencije). Pored tih, u Konvenciju su unesena i brojna druga pravila u prilog neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju kojima se zaštićuju njihovi interesi u morskim područjima koja su ranije bila pod režimom otvorenog mora.⁹⁵ Temeljem tih propisa i u prostoru potencijalnoga gospodarskog pojasa Republike Hrvatske, svoja prava mogle bi ostvarivati neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju iz iste regije ili subregije.

2.1. Pravo sudjelovanja u iskorištavanju živih bogatstava

Prvenstveno pravo sudjelovanja, na pravičnoj osnovi, u iskorištavanju viška dopustivoga ulova u gospodarskim pojasevima država koje se nalaze u istoj subregiji ili regiji, najvažnije je pravo koje su neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju dobile Konvencijom iz 1982. u morskim prostorima pod tim

⁹³ Broj neobalnih država posljednjih godina se povećao (dijelom kao posljedica raspada Sovjetskog Saveza i drugih država), a prema većini statistika (koje se razlikuju s obzirom na uzimanje u obzir tzv. "mikro" država) danas je u svijetu 41 neobalna država: Afganistan, Andora, Armenija, Austrija, Azerbajdžan, Bjelorusija, Bocvana, Bolivija, Burkina Faso, Burundi, Butan, Centralna Afrička Republika, Čad, Češka, Kazahstan, Kirgistan, Laos, Lesoto, Lihtenštajn, Luksemburg, Mađarska, Makedonija, Malavi, Mali, Moldavija, Mongolija, Nepal, Niger, Paragvaj, Ruanda, San Marino, Slovačka, Svazi, Švicarska, Tadžikistan, Turkmenistan, Uganda, Uzbekistan, Vatikan, Zambija i Zimbabve.

⁹⁴ Vidi opširnije: B. VUKAS, Pritisak zemalja bez morske obale i država u nepovoljnom geografskom položaju na eksploataciju izvora u ekonomskoj zoni susjednih zemalja, *Ekonomske posljedice Konvencije o pravu mora na zemlje u razvoju i Jugoslaviju*, izd. Instituta za zemlje u razvoju, Zagreb, 1983. str. 27 - 28. Vidi također: T. T. B. KOH, S. JAYAKUMAR, The Negotiating Process of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, *United Nations Convention on the Law of the Sea 1982, A Commentary*, Vol. I, Dordrecht / Boston / Lancaster, 1985., pp. 72 - 75.

⁹⁵ Općenito o ispunjenju zahtjeva te specifične grupe država i formuliranju propisa o zaštiti njihovih prava i interesa u područjima gospodarskih pojaseva vidi: W. C. EXTAVOUR, *The Exclusive Economic Zone, A Study of the Evolution and Progressive Development of the International Law of the Sea*, Geneve, 1979., pp. 243 - 266; D. P. O'CONNELL, *The International Law of the Sea*, Vol. I - II, Oxford, 1984., 580 - 581.

režimom.⁹⁶ Te države imaju, dakle, **prednost pred svim ostalim državama u dobivanju pristupa višku ulova**, tj. onom dijelu živih bogatstava koji preostane od dopustivog ulova, što ga određuje sama obalna država, nakon što iscrpi svoje mogućnosti za lovljenje.

Neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju to svoje pravo ostvaruju temeljem dvostranih, subregionalnih i regionalnih sporazuma zaključenih s obalnom državom.⁹⁷ U njima se utvrđuju uvjeti i načini sudjelovanja u izlovljavanju toga viška živih bogatstava. Odredbe Konvencije nalažu da se prilikom zaključivanja tih sporazuma, izbjegavaju štetni učinci ribarskim zajednicama ili ribarskoj industriji obalne države te vodi računa o tome da li te države već sudjeluju i da li su ovlaštene sudjelovati u iskorištavanju živih bogatstava u gospodarskim pojasevima drugih obalnih država. Potrebno je voditi računa, također, o prehrambenim potrebama stanovništva tih država kao i o tome sudjeluju li već druge neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju u iskorištavanju živih bogatstava obalne države, da bi se izbjeglo “nametanje posebno teškog tereta samo jednoj obalnoj državi ili jednom njezinom dijelu”.⁹⁸

U prilog *neobalnih država u razvoju i država u razvoju čiji je geografski položaj nepovoljan*, u Konvenciju je uneseno još jedno značajno pravilo. “Kada se ribolovni kapacitet obalne države približi stupnju razvijenosti koji joj omogućuje iskorištavanje cjelokupnoga dopustivog ulova živih bogatstava u svome gospodarskom pojasu, ta obalna država i druge zainteresirane države” surađuju radi zaključivanja pravičnih dogovora kojima bi se tim zemljama u razvoju dopustilo sudjelovanje u iskorištavanju živih bogatstava toga pojasa. Pri tome valja voditi računa i o svim činiteljima koji su utjecali na modalitete i uvjete prijašnjih ugovora.⁹⁹

Treba istaknuti, međutim, da uz pravila koja ograničavaju suverena prava obalnih država u pogledu iskorištavanja živih bogatstava njihovih gospodarskih pojaseva, Konvencija sadrži i propise koji sprečavaju da ta ograničenja znatnije oštete

⁹⁶ U skladu s toč. 1 članka 69. i toč. 1. članka 70.

⁹⁷ Sporazum između Perua i Bolivije (zaključen 24. siječnja 1992.) jedan je od rijetkih primjera primjene u praksi članka 69. Konvencije. Vidi: *The Law of the Sea, Practice of States...*, p. 190. Pravo pristupa živim bogatstvima u gospodarskom pojasu vrlo rijetko se navodi i u zakonima obalnih država. Među malobrojnim primjerima su odredbe članka 13. marokanskog zakona (Act No. 1 - 81 of 18 December 1980, promulgated by dahir No. 1 - 81 - 179 of 8 April 1981, establishing a 200 - nautical - mile Exclusive Economic Zone off Moroccan coasts) i članak 4. zakona Toga (Ordinance No. 24 delimiting the Territorial Waters and creating a protected Economic Maritime Zone of 16 August 1977), *National Legislation on the Exclusive Economic Zone...*, pp. 198, 289.

⁹⁸ Toč. 2. članka 69. i toč. 3. članka 70.

⁹⁹ Toč. 3. članka 69. i toč. 4. članka 70.

gospodarstva obalnih država. Tako se prema članku 71. u potpunosti isključuje primjena svih posebnih pravila o participaciji neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju u gospodarskim pojasevima onih *obalnih država čije je gospodarstvo pretežno ovisno o iskorištavanju živih bogatstava u tom pojasu*, kao što je primjerice Island. Također, Konvencijom se zabranjuje da se prava neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju prenose trećim državama ili njihovim državljanima najmom ili licencom, zasnivanjem zajedničkih pothvata ili na bilo koji drugi način, osim ako na to ne pristane obalna država.¹⁰⁰

Valja skrenuti pozornost da navedena prava u pogledu živih bogatstava nemaju sve neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju podjednako u svim područjima. U skladu s odredbama toč. 4. članka 69. i toč. 5. članka 70., **razvijene države bez morske obale i razvijene države u nepovoljnom geografskom položaju mogu sudjelovati u iskorištavanju živih bogatstava samo u gospodarskim pojasevima razvijenih država iz iste subregije ili regije.**

To ograničenje od posebne je važnosti za Republiku Hrvatsku, budući da bi joj omogućilo, da razvijenim neobalnim državama iz svoga zaleđa - Austriji, Mađarskoj, Češkoj i Slovačkoj, nakon uspostavljanja gospodarskog pojasa, ne mora dopuštati prioritet u participaciji viška dopustivog ulova. Ostvarivanje toga prava mogle bi tražiti, dakle, samo one neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju "iz iste subregije ili regije" koje su zemlje u razvoju poput npr. Bosne i Hercegovine.¹⁰¹

Treba napomenuti i da se zahtjevi u tom pogledu ne temelje uvijek samo na pravnim pravilima, nego i na ekonomskim ovisnostima između obalnih, neobalnih i država u nepovoljnom geografskom položaju, te na političkim vezama i dobrosusjedskim odnosima.¹⁰²

Ako je neka susjedna država već ranije lovila u vodama koje sada pripadaju gospodarskom pojasu, o toj bi činjenici i prema Konvenciji, obalna država trebala voditi računa prilikom odobravanja pristupa višku dopustivog ulova.¹⁰³ Hrvatska bi u

¹⁰⁰ Prema članku 72.

¹⁰¹ S obzirom na nepreciznost definicije *države u nepovoljnom geografskom položaju* iz toč. 2. članka 70. Konvencije ("...koje njihov geografski položaj čini, glede dovoljne opskrbe ribom za prehrambene potrebe njihova stanovništva ili dijela stanovništva, ovisnima o iskorištavanju živih bogatstava gospodarskih pojaseva drugih država u subregiji ili regiji...") postavlja se pitanje mogu li se i neke susjedne države koje imaju prostore za uspostavljanje vlastitih gospodarskih pojaseva, ipak okvalificirati kao države iz te kategorije (npr. Albanija i Grčka, pa čak i Italija). Budući da se ni pojmovi "subregija" i "regija" ne određuju pobliže, iz konvencijskih odredbi u tom pogledu ne slijede savim precizni odgovori. O tome opširniju analizu vidi: B: VUKAS, *o.c.*, str. 25.

¹⁰² Cf. *ibid.*

¹⁰³ Taj opći kriterij prilikom odobravanja pristupa navodi se u toč. 3 članka 62.

tom pogledu, u duljem vremenskom razdoblju, trebala voditi računa o interesima susjednih država na Jadranu.

Mogući zahtjevi od strane susjednih neobalnih država i onih koje bi se mogle svrstati među države u nepovoljnom geografskom položaju ne bi, međutim, trebali imati utjecaja na odluku Republike Hrvatske o uspostavljanju gospodarskog pojasa.

Nakon njegovoga proglašenja, Hrvatska bi stekla suverena prava izlovljavanja dopustivog ulova živih bogatstava koja su sada u morskim prostorima pod režimom otvorenog mora, u kojima sve države imaju slobodu ribolova. Pravna situacija u kojoj bi mogla dopuštati trećim državam izlovljavanje viška, ukoliko sama ne bi imala sposobnost iskorištavanja cjelokupnog dopustivog ulova, za Hrvatsku je u svakom slučaju daleko povoljnija od sadašnjih okolnosti.¹⁰⁴ Osim dobivanja financijske naknade od stranih ribara, u budućem gospodarskom pojasu cjelokupan ribolov odvijao bi se pod nadzorom i propisima Republike Hrvatske.

2.2. Zaštita interesa u pogledu znanstvenoga istraživanja

Konvencija iz 1982. posebno zaštićuje interese neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju koje se nalaze u susjedstvu obalne države u čijem se gospodarskom pojasu (ili na epikontinentalnom pojasu) obavlja znanstveno istraživanje mora.

Države i nadležne međunarodne organizacije koje namjeravaju poduzeti znanstvenoistraživački projekt "obavještavaju susjedne neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju o predloženom istraživačkom projektu, i obalnoj državi priopćuju slanje te obavijesti."¹⁰⁵ Nakon što obalna država pristane na predloženi projekt (u skladu s člankom 246. i drugim relevantnim odredbama Konvencije) nositelj projekta spomenutim državama dostavlja, "na njihov zahtjev i kada je to prikladno", cjelovite podatke o obilježju i ciljevima projekta, te ih izvještava i o svim važnim izmjenama.¹⁰⁶ Ako susjedne neobalne zemlje i susjedne zemlje u geografski nepovoljnom položaju zatraže, omogućit će se i njihovim stručnjacima, kad god je to izvedivo, sudjelovanje u projektu, u skladu s uvjetima dogovorenima između obalne

¹⁰⁴ Vidi *supra*, str. 28 - 29.

¹⁰⁵ Toč. 1. članka 254.

¹⁰⁶ Kompromisni karakter tih propisa analizira M. ŠKRK, *o.c.*, str. 172. Vidi također: H. TUERK, G. HAFNER, *The Land - Locked Countries and the United Nations Convention on the Law of the Sea, Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo*, 1985., br. 21, str. 66; R. R. CHURCHILL, A. V. LOWE, *o.c.*, p. 322.

države i nositelja projekta.¹⁰⁷ Spomenutim državama, dostavit će se također, na njihovo traženje, procjene podataka, uzoraka i rezultata znanstvenoistraživačkog projekta ili će im se pomoći u njihovim vlastitim procjenama ili interpretacijama, ako to nije u suprotnosti s uvjetima koje je postavila obalna država ili s ugovorom o objavljivanju rezultata istraživanja koji su od izravnog značenja za istraživanje i iskorištavanje prirodnih bogatstava.¹⁰⁸

U potencijalnom gospodarskom pojasu Republike Hrvatske neke od susjednih razvijenih neobalnih država, primjerice Austrija,¹⁰⁹ kao i druge među već spomenutim državama zainteresiranima za ribolov, vrlo će vjerojatno nastojati uspostaviti i oblike suradnje u znanstvenom istraživanju toga morskog prostora.

3. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Analiza konvencijskih odredbi kao i primjeri iz nacionalnih zakonodavstava i prakse država upućuju na zaključak da ostvarivanje prava trećih država u gospodarskom pojasu ne može znatnije utjecati na snažnu pravnu poziciju obalne države u tom prostoru mora.

Unatoč ograničenjima suverenih prava i dužnostima koje obalna država u tom prostoru ima prema svim ostalim državama, gospodarski pojas ima vrlo široku primjenu u međunarodnoj zajednici. Taj pravni režim dosada je uspostavilo već 113 država na morima u svim dijelovima svijeta,¹¹⁰ ostvarujući u njemu važna suverena prava i jurisdikcijska ovlaštenja u ravnoteži s pravima, slobodama i dužnostima svih drugih država.

Republika Hrvatska jedna je od malobrojnih obalnih država koja još nije proglasila svoj gospodarski pojas na koji ima neosporno pravo temeljem općega prava mora i Konvencije iz 1982. Iako zbog toga propušta ostvarivati široki opseg prava koja zemlji upućenoj na pomorske djelatnosti omogućavaju brojne prednosti i izravne koristi,

¹⁰⁷ Prema toč. 3. članka 254. angažirati se mogu samo oni kvalificirani stručnjaci, koje su imenovala susjedne neobalne države i susjedne države u nepovoljnom geografskom položaju, a čijem se izboru obalna država nije usprotivila.

¹⁰⁸ Toč. 4. Članka 254.

¹⁰⁹ Austrija je na Trećoj konferenciji UN o pravu mora iskazivala poseban interes u pogledu istraživanja i iskorištavanja bogatstava mora. Vidi: B. VUKAS, *o.c.*, str. 29.

¹¹⁰ Table of claims to maritime jurisdiction (as at 13 December 2002), prepared by the Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations, <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/status.htm> (15. 04. 2003).

pitanje uspostavljanja toga pojasa u Jadranu još uvijek je otvoreno. Budući da o njemu tek predstoji odlučivanje nadležnih državnih tijela, od posebne je važnosti istaknuti da se dužnosti prema drugim državama u tom prostoru mora, ne mogu ocijeniti nikakvim zaprekama za što skorije donošenje odluke o proglašenju gospodarskog pojasa Republike Hrvatske.

Summary:

*THE RIGHTS OF OTHER STATES IN THE EXCLUSIVE ECONOMIC ZONE
OF THE COASTAL STATE*

The topic of this paper is a review of the rights which all states, whether coastal or land-locked enjoy in the exclusive economic zone, the freedoms of navigation and overflight and of the laying of submarine cables and pipelines, and other internationally lawful uses of the sea related to these freedoms, such as those associated with the operation of ships, aircraft and submarine cables and pipelines.

The author analyzes the provisions of the 1982 UN Law of the Sea Convention (especially article 58 which is the complement of article 56) and problems of their different interpretations in the practice of states.

An analysis of these provisions is made in the light of their future application in the exclusive economic zone of the Republic of Croatia.

Key words: exclusive economic zone, navigation, overflight, submarine cables and pipelines, land-locked states, geographically disadvantaged states.